

Lasteraamatuid ilmub liiga palju, valitseb arusaam, et lastele võib ja oskab kirjutada igaüks. Lubamatult palju on keelelist ja kujunduslikku maitseelagedust!

MILLEST KOOSNEB KÜLLUS?

VERONIKA KIVISILLA lastekirjanduse ekspert

Pilguheit uuemale, 2014. aastal ilmunud algupärasele eesti lastekirjandusele ütleb: valitseb küllus. Lähemal süvenemisel saab selgeks, kui petlik see on. Küllap on seda tundnud need, kes raamatupoest nõutult silmitsenud mitmeid riulitäisi kirjusid kaasi. Olen endiselt seda meelt, et lasteraamatuid ilmub liiga palju, ikka näikse valitsevat arusaam, et lastele võib ja oskab kirjutada igaüks. Lubamatult palju on keelelist ja kujunduslikku maitseelagedust! On raamatuid, millel küll uhke kujundus, aga sisu pole ollagi, samas kui mõni tuumakam lugemine kaob tagasihoidliku väljanägemise tõttu kirjude vahele ära. Kõige nukram, et leidub neidki, kus pole ei silmarõõmu ega sisu, mille puhul hakkab lihtsalt halle kulutatud ajast ja rahast... Ja muidugi lapsest, kes seda lugema peaks sattuma. Ometi usun, et väikeses inimeses on olemas see miski, mis hea raamatu, hea loo ära tunneb. Loodan, et ka täiskasvanus. Sellisel juhul leiab põhjust ka rõõmustamiseks. 2014. aasta kinkis eesti laste lugemisvarasse õnneks ka mitmeid väärt raamatuid. Neid, nagu igal aastal, sõelus muuhulgas välja kultuurkapitali lastekirjanduse žürii, kuhu sel korral kuulusid Mare Müürsepp, Anti Saar ja allakirjutanu. Selgituseks pean vajalikuks rõhutada: žürii otsus on kompromiss, ikka ja alati jääb süda valutama, kui mõnd head raamatut ei õnnestunud esile tõsta. Siiski, on autoreid, kelle puhul pole kahtlust, et nad kõigest hoolimata üles leitakse ja lugeda võetakse: Leelo Tungal, Aino Pervik – mitme põlvkonna jaoks äratuntavad, omad, hinnatud-armastatud. Nooremaist on nende kõrval muidugi Andrus Kivirähk. Samuti Piret Raud, kelle kindel ja omanäoline kirjaniku- ning kunstnikukäekiri on viimastel aegadel rohkete tõlgete abil võitnud ka piiridetaguse lugejaskonna südame.

Ülalpool nimetatud žürii valis eelmisel aastal välja kuue autori teosed, need omakorda väga erineva loomuga, kuid loodetavasti sellised, mis paljudele lugemisrõõmu võiksid pakkuda. Nende seas on üks luuleraamat, Contra «Kõik on kõige targemad». Ilmselgelt on Contra eriti heas loomehoos. Ehkki vaimukas rütmis-riimis luule seostub juba ammu esimeste seas tema nimega, on selle luulekogu Contra eriti lennukas, tabav, nõrke ja muhe. Ei mingit lohisemist ega loginat, nagu varasemates kogudes on vahel ette tulnud. Raamatu «Kõik on kõige targemad» kinkis Tallinna keskraamatukogu eelmisel sügisel esimesse klassi läinud Tallinna lastele. See on tore, algatus ülepea on, aga kui vähegi võimalik, peaks korraldama, et raa-

mat oleks kättesaadav ka mujal kui Tallinnas. Teos väärib seda raudselt. Contra luulekogu on tegelikult kõige ehtsam kogupärraamat, kus tekstid tõesti kõnetavad, nali jõuab kohale, keelekõlast ja riimidest on rõõmu. Ulla Saare illustratsioonid panevad i-le täpi.

Andry Ervaldi «Unenäorong» ilmub, kui autor – jutustaja, ajakirjanik, õpetaja – oli siitilmast juba lahkunud. Andry väga erilised, sügavad ja soojad lood kogusid kokku ja aitasid kaante vahele pereliikmed ja sõbrad. Andry Ervaldi mõtteleid on vaba ja piirideta – tema fantaasia kannab, lood on (sõna)mängulised ja muinasjutulised, aga samas äärmiselt elulähedased. See on harukordne oskus – jutustada nii, et kokku saavad elu absurd ja filosoofia, argine ja ülev, nõnda, et nii lapses kui ka täiskasvanus tekib lugedes või kuulates mingi eriline lumm, on korraga kergem ja avaram edasi olla. Ehkki Andry Ervaldi lugusid enam juurde ei sünni, on «Unenäorong» eesti (laste) jutuvaramus nüüd tõeline aare.

Hoopis teist masti raamat on Hille Karmi «Kui vanaema väike oli». Lugu de aluseks on viiekümne-kuuni kaheksakümneaastaste vanaemade päriselulised meenutusküllid, mis Karm on kokku sobitanud, oma mälu piltidega täiendanud ja lugudeks voolinud. On arutletud, kas ja kuivõrd on selliste meenutuste avaldamisel mõtet, eriti kui vahepeal valitsemise isegi kerge vanaema-lugude buum. Leian, et on – muidugi juhul, kui autor valdab keelt ja jutustamisoskust, kui need lood pole liigselt nunnutavad või moraliseerivad. Hille Karmi raamat vastab igati mõõdupuule – kogemustega kirjainimesena on tema keelekasutus laitmatu, ladus ja nauditav, raamatul on kindlasti ka kultuurilooline väärtus. Oma kogemusest võin kinnitada, et soojalt jutustatud elulähedased lood kõnetavad ka praeguseid lapsi, kes kipuvadki kõikisugu virtuaal- ja ulmeilma-desse liialt kaduma ning kaotama kontakti tegelikkusega, kuid eneselegi aru andmata seda ju vajavad ja igatsevad. Hille Karmi raamat võiks ühtlasi innustada praeguseid vanavanemaid ja emasid-isasid oma lastele jutustama lugusid «tollest kaugest ajast», kui nad kord väikesed olid.

Indrek Koff avaldas eelmisel aastal kaks lasteraamatut: «Kuju» ja «Kirju koer». On rõõm käes hoida ja lugeda raamatuid, kus sisu ja väljendus nii kenasti kooskõlas (illustraatorid vastavalt Marja-Liisa Plats ja Marion Undusk). Koffi lugedes on kõige nauditavam tema kelmikas keelekasutus, päris oma stiil, mõnus äraspidisus. Muidugi ka see, kuidas ta võtab last võrdse-na – kõike pole tarvis liialt lahti nämmutada – laps tajub enamaid tundetasandeid, kui arvama kipume.

«Kuju» räägib kuueaastase Madise teekonnast lasteaiast koju. Sedakorda päris üksipäini. Mulle meeldib Koffi julgus avaldada selline lugu ajal, mil meie

laste iga sammuke on valvatud ja turvatud ja kõhedust tekitavad ajad, mil autor ja temavannused, koduvõti paelaga kaelas, tihtipeale päriselt üksi käima pididki. Sestap loodan, et lugejad ei hakka asjatut hädakella lööma ning mingit «poliitkorrektsust» taga ajama. Lapselgi on vaja uskuda, et kodutee on tegelikult turvaline ja kõik läheb hästi!

«Kirju koer» meeldib kindlasti neile, kellele on sümpaatseid Donald Bisseti, Pierre Gripari ja Ervin Lazari raamatud. Koffi lühilugudest aimub nimetatud autorite jutustamis-mõnu, oskust sõnaga valatleda ja uperpallitada.

Kairi Look on paari raamatuga eesti lastekirjanduses juba tuttavaks saanud nimi. «Lennujaama lutikad ei anna alla» pälvis esimese koha Eesti Lastekirjanduse Keskuse, ajakirja Täheke ja kirjastuse Tänapäev 2014. aasta lastejutuvõistlusel «Minu esimene raamat». Noore autori kirjutamisviis on lustlik, lennukas, elurõõmus ja kirglik, raamatu tegelaskond värvikas. Kaspar Jancise illustratsioonid haakuvad sisuga kahtlemata hästi. Et eelmise aasta eesti lastekirjandus ei hiilunud just pikemate narratiividega, paistab «Lutikate» raamat siinkohal eriti silma. Loo jutustamise ja koos hoidmise oskust Look tõesti valdab. Samas kipub stiil kohati liiga ülevoolavaks, paljusõnaliseks, vahutavaks. Oma rolli võib siin mängida mainitud lastejutuvõistluse formaat ja nõutav tähe-märkide arv. Teos oleks kindlasti kompaktsem, kui poleks olnud põhjust asjatuks «täitematerjaliks».

Kätlin Vainola näib valdavalt mingit erilist nõksu, kuidas kirjutada väikelastele nii, et teisest toast tuleb kuulama ka teismeline õde-vend. Ja lapsevanem isegi tunneb, et on saanud lugemiselmuse. Juba eelmisel aastal ilmunud «Lift» mahutas nappi vormi kuuekorruselise maja eripalgelise elanikkonna tegemised ja veel tagatipuks lifti enda tunded ja unistused. 2014. aastal ilmunud «Kus on armastus» jutustab kõige tähtsamast tunde-st toredal ja soojal moel, nõnda et ka pisemale on otsemaid selge, milline siis on armastus ja kus ta asub. Saab lausuda vaid kiidusõnu, kuivõrd teemat on suudetud käsitleda nii, et tulemus on lihtne ja kuidagi isegi pidulik, prii igasugu lää-gusest ja klišeedest.

Loodan siiralt, et eesti lastekirjandus on teel sennapoo-le, kus suurem jagu uustrükke võiks kanda endas kirjeldatud kuue raamatu parimaid jooni! Loodan väga, et hea eesti laps ja hea eesti lasteraamat üha sagedamini omavahel kokku saavad!

Lastekirjandus

Lastekirjanduse žüriil koosseisus Mare Müürsepp (esimees), Veronika Kivisilla ja Anti Saar valis aastauhindadele kandideerima järgnevad teosed:

• Contra
«Kõik on kõige targemad» (LAUREAAT)

• Andry Ervald
«Unenäorong»

• Hille Karm
«Kui vanaema väike oli»

• Indrek Koff
«Kirju koer»

• Kairi Look
«Lennujaama lutikad ei anna alla»

• Kätlin Vainola
«Kus on armastus?»

